

УДК 001.895:330.342

Зорина Юринець

Zoryna Yurynets

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФОРМУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ****STRUCTURAL AND FUNCTIONAL CHARACTERISTICS
OF INNOVATIVE ECONOMY FORMATION**

У статті проведено аналіз теоретико-методологічних засад створення інноваційної економіки. Виявлено та обґрунтовано структурно-функціональні характеристики формування інноваційної економіки. Виділено головні напрями та чинники, що сприяють розвитку економіки країни.

Ключові слова: інновації, інноваційна економіка, інноваційно орієнтована економіка, інноваційний розвиток, зростання.

В статье проведен анализ теоретических и методологических основ создания инновационной экономики. Выявлены и обоснованы структурно-функциональные характеристики формирования инновационной экономики. Выделены основные направления и факторы, способствующие развитию экономики страны.

Ключевые слова: инновации, инновационная экономика, инновационно ориентированная экономика, рост, инновационное развитие.

In the article the analysis of theoretical and methodological principles of innovative economy creation is conducted. Structural and functional characteristics of innovative economy formation are revealed and proved. Main trends and factors which contribute to economic development of the country are emphasized.

Keywords: innovations, innovative economy, innovative oriented economy, increase, innovative development.

Постановка проблеми. У сучасних умовах головну роль у вирішенні проблем реструктуризації, модернізації національної економіки, підвищення конкурентоспроможності, втілення сталої моделі економічного розвитку, переходу до інноваційно орієнтованої економіки відіграє інноваційний чинник. Домінуючою тенденцією світогосподарської архітектури в сучасних умовах є інтелектуалізація факторів суспільного виробництва, що дає змогу створювати унікальні конкурентні переваги на довготривалу перспективу [4]. Адже головною умовою результативності у конкурентному суперництві та прискореного соціально-економічного розвитку держави є розвиток інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку економіки та інноваційної діяльності перебували у полі зору багатьох українських дослідників: В. Гейця [1], В. Мунтіяна [5], М. Посталюк [6], Н. Сімченко [7] та ін. Серед зарубіжних учених, які вивчали й досліджували питання інноваційної діяльності, необхідно назвати Т. Медведкіна [3], А. Попова [2] та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Безперечно визнаючи фундаментальний внесок зазначених науковців у розвиток проблем наукового дослідження, можна констатувати, що формування інноваційної економіки є недостатньо вивченим, позбавленим ґрунтовного та системного характеру. Тому постає завдання розроблення і виділення структурно-функціональних характеристик створення інноваційної економіки.

Метою статті є аналіз теоретико-методологічних проблем створення інноваційної економіки, виокремлення та обґрунтування структурно-функціональних характеристик формування інноваційної економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інноваційну економіку називають по-різному: нова економіка, інноваційно орієнтована економіка, інтелектуальна економіка, економіка знань. В сучасних умовах, коли підвищується значення і роль відкритості економіки держав, визначальним чинником підвищення конкурентоспроможності країни є використання на практиці досвіду та знань, насамперед наукових.

Інноваційна економіка – це тип економіки, підґрунтям якої є інновації, безперервне технологічне вдосконалення, створення й експорт високотехнологічних товарів; економіка знань, яка створює умови стимулювання до зростання капіталовкладень у розвиток науки, технології та досліджень.

В. Геєць, підтримуючи концептуальну теорію Й. Шумпетера, стверджує, що «модель економічного розвитку може бути подана у вигляді нескінченної послідовності переходів від одного стану «рівноваги» економіки через «збурення» до нового, вищого рівня. Збурення можуть виникати в окремій сфері діяльності завдяки інноваціям і розповсюджуються у вигляді хвиль» [2, с. 22–23]. Підґрунтям появи «збурень» у суспільстві є НТП (науково-технічний прогрес), водночас наслідком цього є інноваційна економіка.

В. Мунтіян виокремлює такі економічні моделі, основою яких є інформація: інформаційна економіка; інформаціональна економіка; інформаціологічна економіка. Розвиток нової «інформаціологічної економіки», або «економіки нової нормальності» вимагає від лідерів бізнесу краще зрозуміти її, повністю прийняти та розробити нові напрями й стратегії для її реалізації, щоб досягти успіху у найближчі роки [5].

Безупинні дії у напрямі створення та втілення нових товарів і послуг, інноваційний розвиток держави є головним атрибутом сьогодення та перспективним осередком інноваційної економіки.

Виділяють такі стадії розвитку економіки країни (членів ЄС) згідно з субіндексами Індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1

Стадії розвитку економіки країни-членів ЄС

Тип розвитку економіки	Необхідні чинники, що сприяють розвитку
Факторно орієнтована економіка	макроекономічне середовище, інституції, інфраструктура, охорона здоров'я, початкова освіта
Економіка, орієнтована на ефективність	вища освіта і професійна підготовка, технологічна готовність, ефективність ринку праці та ринку товарів, рівень розвитку фінансового ринку, розмір ринку
Інноваційно орієнтована економіка	рівень впровадження інновацій, рівень розвитку бізнесу

Розроблено на основі [8].

У стратегії розвитку Європи до 2020 р. закладено три напрями розвитку економіки [4]:

- Розумне зростання – розвиток економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях. Цей чинник зміцнення економіки враховує: підвищення якості освіти та якості проведення досліджень, підтримку поширення інноваційних технологій і знань, збільшення доступу до інформації і технологій спілкування, гарантуючи, що інноваційні технології будуть використовуватися для досягнення соціальних цілей.

- Стіжке зростання – розвиток, що ґрунтується на сприянні більш ефективному використанню ресурсів, вирішенні екологічних проблем і, таким чином, підвищенні конкурентоспроможності економіки.

- Всеосяжне зростання – розвиток, що сприяє суспільній інтеграції та вирішенню соціальних питань, підтримка економіки, що характеризується високим рівнем працевлаштування і забезпечує господарську, суспільну і територіальну згуртованість.

Суттєвим елементом ефективного розвитку держави є інноваційно орієнтована економіка, яка, зокрема, відображає перспективи національної економічної безпеки, соціального поступу, фінансової самостійності. Сьогодні інноваційна економіка для багатьох розвинених країн створила умови на шляху становлення їх світового економічного лідерства. Структурно-функціональні характеристики формування інноваційної економіки наведені у табл. 2.

В інноваційній економіці економічне зростання відбувається завдяки індивідуалізації процесу виробництва товарів і споживання, економічна ефективність отримується через максимальну віддачу за найменших затрат у процесі використання обмежених виробничих ресурсів, а економічна свобода проявляється як високий ступінь свободи управління інноваційною підприємницькою діяльністю, працівниками тощо. Оптимальне досягнення економічної забезпеченості (підвищення інноваційного потенціалу завдяки поділу і кооперації праці) та постійне зниження цін на інноваційну продукцію є першочерговими цілями суспільного розвитку та інноваційної економіки.

Таблиця 2

Структурно-функціональні характеристики формування інноваційної економіки

Елементи	Обґрунтування елементів формування інноваційної економіки
Ключові поняття	інновація, інноваційна діяльність, інноваційна інфраструктура, інноваційна система, інноваційна сфера
Ознаки	глобальність; інформаціональність (ефективне використання інформації, що ґрунтується на знаннях); інформаціологічність (йдеться про гармонійний розвиток суспільства); перманентна інноваційність; необхідність гармонізації інтересів суб'єктів на різних економічних рівнях; відкритість бізнесу; соціальна відповідальність
Цілі	- економічне зростання, економічна ефективність, економічна свобода, постійне зниження цін, економічна забезпеченість, - радикальна трансформація традиційних сфер матеріального виробництва, засобів отримання й оброблення, передавання та виробництва інформації; ускладнення інформаційних потоків і форм комунікацій; технологізація інтелектуальної діяльності; якісні зміни в сферах обігу та споживання; становлення нових людських відносин
Умови формування	насичення інноваційної активності, ефективного механізму інформаційного забезпечення інноваційної діяльності
Засоби	наукові і технологічні знання, інтелектуальний капітал, інформація
Базові системи	інформаційні технології, комп'ютеризовані системи і високі виробничі технології
Функції	пізнавальна, практична, ідеологічна, методична
Індикатори	індекс економічної свободи, рівень розвитку освіти і науки, рівень життя, створення й ефективне втілення у практику інновацій, частка інноваційних підприємств, ефективна інноваційна політика, попит на інновації, розвинена інфраструктура
Чинники, що впливають на формування інноваційної економіки	- зовнішні та внутрішні чинники; - чинники, що націлені на створення умов для зміни напрямів розвитку на інноваційний (створення інноваційної сфери); чинники, що пов'язані із виробленням стимулу у суб'єктів інноваційної підприємницької діяльності до формування, відновлення й розвитку інноваційного потенціалу, втілення ідей, виробництва нововведень (чинники розвитку інноваційного підприємництва)
Особливості	зміна виду діяльності у напрямі створення високотехнологічних товарів; впровадження інновацій, сучасних передових, високих технологій; прийняття стратегічних, прогресивних рішень для виробництва та дифузії нововведень, а саме: акцент на множинності організаційних структур інноваційної діяльності, інтелектуалізації виробничої діяльності, підвищенні питомої ваги та значення інтелектуальних послуг, створенні новітніх форм задоволення суспільних потреб, виробленні і втіленні політики ресурсозбереження
Методи пізнання об'єктивної реальності	статистичне спостереження, аналіз, індукція, дедукція, висування і перевірка робочих гіпотез теоретичних аспектів, моделювання економічних процесів, проведення різноманітних експериментів, метод наукової абстракції тощо

В теоріях інноваційної економіки виокремлюють такі головні її функції: пізнавальна (націлена на розкриття глибинних законів, явищ і процесів, підґрунтям яких є інновації та інноваційна діяльність, вивчення і роз'яснення процесів, що проходять у сучасних економічних системах); практична (націлена на відображення інтересів суспільства, людства, що прагне до динамічного і стабільного розвитку, водночас не гарантує досягнення максимально високого рівня добробуту для усіх); методична (виявлення глибинних явищ, що виникають у сферах дослідження теорії інноваційної економіки, яка є фундаментом для значної сукупності економічних наук та комплексу наук, що виникають у процесі конвергенції різних наук з економікою, зокрема економічна філософія, економічна психологія); ідеологічна (реалізується у випадку створення наукового світогляду об'єктивної реальності, інноваційної свідомості усіх економічних суб'єктів, проявляється через виявлення застарілих методів і форм ведення господарської діяльності, виробництва продукції тощо).

У звичайній економічній системі увага зосереджена на виробництві та розподілі суспільного продукту, а вплив науково-технічних перетворень сприймається як революція в продуктивних силах (техніці, технології, організації виробництва). В інноваційній економіці до зазначених перетворень додаються якісні зміни в сферах обігу і споживання [6].

Нова економічна система, передусім, ґрунтується на знаннях або інтелектуальному капіталі. Проведені в США дослідження підтвердили такі дані: якщо в 1950 р. виробничі витрати американської обробної промисловості склалися на 80 % із матеріальних витрат і на 20 % із витрат на інтелектуальний капітал, то нині це співвідношення становить приблизно 30 і 70 %. Не менший інтерес репрезентують дані про співвідношення вартості матеріальних активів компаній до їх ринкової капіталізації. Більш ранні дослідження показують, що це співвідношення коливається між 1:3 і 1:4; пізніші огляди називають цифру 1:5 і навіть 1:7. Нарешті, інвестиції в інформаційні технології, які в 1965 р. становили 1/3 інвестицій у виробничі технології, сьогодні їх перевищують. Знову створювані нематеріальні активи поступово замінюють матеріальні активи як основне джерело багатства в індустріальних країнах [7].

До внутрішніх чинників інноваційно орієнтованого розвитку підприємницької діяльності варто віднести такі чинники, які діють на національному рівні та регулюються державою: науково-технічні (розвиток прикладних досліджень і розробок, фундаментальних досліджень, система трансформації знань тощо), економічні (характеризують і забезпечують макроекономічну ефективність та стабільність у державі), інституційні (визначають структуру й ефективність системи управління суб'єктами інноваційної підприємницької діяльності), соціальні (характеризують ступінь розвитку соціального та людського капіталу, громадянського суспільства, соціального партнерства, соціальної відповідальності бізнесу тощо), культурні (визначають систему цінностей інтелектуальної праці, вільного інноваційного підприємництва).

До зовнішніх чинників, що впливають на інноваційно орієнтований розвиток підприємницької діяльності, відносять такі: інтернаціоналізація та глобалізація світової економіки; ступінь інтегрованості економіки країни у світову економіку, участь у міжнародних інтеграційних об'єднаннях; належність країни до країн центру чи світової периферії, що є наслідком зовнішньої інституціоналізації економічної системи в трьох формах – національній, міжнародній та глобальній; рівень міжнародної конкурентоспроможності країни; місце країни в світовому науково-технічному розвитку; спосіб реагування країни на виклики глобалізації (інтенсивне економічне зростання на основі постіндустріального типу виробництва); ступінь політичної та економічної незалежності країни; тип економічної системи, її інноваційний потенціал [7].

Для встановлення властивостей інноваційної економіки застосовують індикатори, які мають найвищі характеристики: індекс економічної свободи, рівень розвитку освіти і науки, рівень життя, створення й ефективного впровадження у практику інновацій, частка інноваційних підприємств, ефективна інноваційна політика, розвинена інфраструктура, попит на інновації. Ефективність інноваційної діяльності здебільшого визначають станом розвитку інноваційної інфраструктури, яка є головним елементом інноваційної економіки та інноваційного потенціалу країни. Інноваційна інфраструктура спричиняє темпи розвитку економіки держави, зростання добробуту її жителів. Згідно з зарубіжним досвідом технопарки, технополіси, кластери є ефективним механізмом регіонального розвитку в державі, дають змогу рівночасно вирішувати чималу кількість поставлених завдань, зокрема підвищення конкурентоспроможності регіонів, галузей та підприємств, формування і розвиток нових високотехнологічних сфер діяльності, залучення інвестицій, створення спільних підприємств у регіонах.

Тому для ефективного функціонування та розвитку інноваційної економіки державним інституціям необхідно особливу увагу приділяти становленню й поступу інноваційної інфраструктури. Така інфраструктура має бути функціонально повною і відповідати зазначеним характеристикам: розподіленість по всіх регіонах у вигляді різних організаційних форм інноваційної діяльності, універсальність (конкурентоспроможність до забезпечення реалізації інноваційних проєктів), професіоналізм (сумлінне та якісне обслуговування), конструктивність (орієнтація на кінцевий варіант), високий рівень науково-технічного потенціалу, кадрова та фінансова забезпеченість, гнучкість до змін, високий рівень інструментальних засобів, що прискорюють отримання кінцевого результату. Отже, насичення та досягнення максимальної інноваційної активності економічних суб'єктів завдяки реалізації принципів функціонування інноваційної інфраструктури є найбільш значущою умовою створення ефективною інноваційної економіки.

ІТ-індустрія робить безпосередній внесок у розвиток економіки, зокрема створення нових робочих місць. Технічний прогрес, який пов'язаний з розвитком цивілізації, тісно взаємопов'язаний із ІТ-технологією і зростанням ринку програмного забезпечення [8]. Тобто, комплексна гнучка автоматизація із різнобічним застосуванням комп'ютеризованих виробничих систем та інформаційних технологій постає стрижнем інноваційної економіки.

Наслідком формування та розвитку інноваційної економіки повинні стати: збереження природного середовища та піднесення життєвого рівня населення; підвищення загальної продуктивності економіки; створення нових галузей промислового виробництва, сфери послуг; поліпшення якості обслуговування і зростання конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку; скорочення торговельного та товарного дефіциту [3, с. 23]. Інноваційному типу розвитку економіки властиві такі особливості: зміна виду діяльності у напрямі створення високотехнологічних товарів; впровадження інновацій, сучасних передових, високих технологій; прийняття стратегічних управлінських рішень для виробництва та дифузії нововведень, що має причетність як до мікро-, так і макроекономічних процесів інноваційного розвитку, а саме: акцент на множинності організаційних структур інноваційної діяльності, інтелектуалізації виробничої діяльності, підвищення питомої ваги та значення інтелектуальних послуг, створення новітніх форм задоволення суспільних потреб, вироблення і втілення політики ресурсозбереження.

Висновки. Формування інноваційної економіки зумовлено наповненням нового змісту базових засад підвищення ефективності виробництва інновацій, забезпечення поліпшення життєдіяльності суб'єктів інноваційної підприємницької діяльності. Розкриття структурно-функціональних характеристик формування інноваційної економіки є, насамперед, можливістю по-новому підійти до питань інноваційного розвитку економіки країни та концептуально збагнути, які зміни відбуваються в економічних системах із інноваційним напрямом розвитку.

Інноваційну економіку варто розглядати як тип економіки, підґрунтям якої є формування умов для розвитку здібностей, активізації мотивації економічних агентів до проведення наукових досліджень, пошуку інноваційних рішень, ідей і концепцій. В умовах переходу до інноваційного суспільства та суспільства знань необхідним є продумана державна підтримка інноваційних процесів та розвитку інноваційної інфраструктури, створення ефективного механізму управління практичною реалізацією проектів складних інноваційних систем, оптимальне управління унікальними національними ресурсами, перехід на нові форми вирішення соціально-економічних, екологічних проблем розвитку інноваційного підприємництва, галузей, регіонів. У сучасних умовах втілення усієї сукупності цілей суспільства має бути поєднано із інноваційним типом його розвитку. Можливості інноваційно орієнтованого поступу визначаються компонентами інноваційної політики, ступенем їх взаємної обумовленості, найважливішими стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності.

Список використаної літератури

1. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К., 2009. – 864 с.
2. Инновационная экономика : лекция / [сост. А. И. Попов]. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. – 24 с.
3. Медведкін Т. С. Інноваційна компонента конкурентоспроможності національної економіки / Т. С. Медведкін // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сб. науч. тр. – Албена; Донецк : ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2012. – С. 205–208.
4. Новая европейская стратегия «Европа 2020» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eulaw.ru/content/307> [13.11.2013]
5. Мунтян В. И. Вызов системному кризису – инновационная модель экономики [Электронный ресурс] / В. И. Мунтян // Экономический вестник НГУУ «КПИ». – № 1. – 2012. – Режим доступа : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2012/2StR/6.pdf [09.11.2013]
6. Посталюк М. П. Функциональная роль инновационных отношений в экономической системе [Электронный ресурс] / М. П. Посталюк // Проблемы современной экономики. – 2006. – № 1/2 (17/18). – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=960> [08.09.2013]
7. Сімченко Н. О. Чинники розвитку інноваційно орієнтованого суспільства [Електронний ресурс] / Н. О. Сімченко, Г. А. Мохонько. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11snoios.pdf [13.11.2013]
8. IDC Economic Impact Study, october 2007. [Internet]. Available from: <http://www.download.microsoft.com> [1.10.2013]
9. The Global Competitiveness Report 2013–2014. [Internet]. Available from: <http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014/> [21.11.2013]

References

1. Heyets', V. M. (2009) Society, state, economy: phenomenology of interaction and development. – Kyiv, 864 p.
2. Popov, A. I. (2008) Innovative economy: lecture. Tambov: Yzd-vo Tamb. hos. tekhn. un-ta, 24 p.
3. Medvedkin, T. S. (2012) Innovative component of national economy competitiveness. *Problemy i perspektivy razvitiya sotrudnichestva mezhdru stranamy Yuho-Vostochnoy Evropy v ramkakh Chernomorskoho ekonomicheskoho sotrudnichestva i HUAM: collection of scient/ works*. Albena; Donetsk: DonNU, RF NYSY v h. Donetske, pp. 205–208.
4. New European strategy «Europe 2020» [Internet]. Available from: <<http://eulaw.ru/content/307>> [13.11.2013]
5. Muntyyan, V. Y. (2012) Challenge to system crisis – innovation economic model [Internet]. *Ekonomicheskyy vestnik NTUU «KPI»*, (1). Available from: <http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2012/2StR/6.pdf> [09.11.2013]
6. Postalyuk, M. P. (2006) Functional role of innovative relations in economic system [Internet]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, 1/2 (17/18). Available from: <<http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=960>> [08.09.2013]
7. Simchenko, N. O. and Mokhon'ko, H. A. Factors of the development of innovative oriented society [Internet]. Available from: <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11snoios.pdf> [13.11.2013]
8. IDC Economic Impact Study, october 2007. [Internet]. Available from: <http://www.download.microsoft.com> [1.10.2013]
9. The Global Competitiveness Report 2013–2014. [Internet]. Available from: <http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014/> [21.11.2013]

Стаття надійшла до редакції 18.12.2013.

Відомості про автора

З. В. Юринець, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка.